

<https://doi.org/10.15407/rksu.34.245>

УДК 271.222(477-25)-523.6:069.5-028.27]-044.83:002.1-049.24

Наталія Сенченко, кандидат історичних наук,
провідний науковий співробітник відділу історії
Києво-Печерської лаври та музейництва, Національний
заповідник «Києво-Печерська лавра (Київ, Україна)

E-mail: n_center@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6058-7964

Оксана Сенченко, кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри зв'язків з громадськістю
і журналістики, Київський національний університет
культури і мистецтв (Київ, Україна)

E-mail: okline.www@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3587-394X

ЦИФРОВІ КОЛЕКЦІЇ ЯК СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

Мета роботи полягає в систематичному аналізі процесу формування цифрових колекцій електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» як ефективного способу збереження та доступу до документальної спадщини Києво-Печерської лаври. **Методологія.** У процесі дослідження використано соціокомунікативний, системний та аксіологічний загальнонаукові підходи, що дозволили проаналізувати та оцінити ціннісні аспекти та пріоритети у процесі оцифрування документальної спадщини Києво-Печерської лаври. Для виконання завдань дослідження застосовувалися наукові методи: джерелознавчого аналізу, моделювання, контент-аналізу, статистичного методу, аналізу, синтезу та узагальнення, що сприяли всебічному аналізуванню та науковому осмисленню теоретико-методичних та організаційних засад процесу оцифрування документальної спадщини монастиря. **Наукова новизна.** Наукова новизна дослідження полягає в систематизації процесу формування цифрових колекцій електронної

Цитування: Сенченко Н., Сенченко О. Цифрові колекції як спосіб збереження та використання документальної спадщини Києво-Печерської лаври. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2024. № 3 (34). С. 245—272. <https://doi.org/10.15407/rksu.34.245>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври», уточненні концептуальних засад їхнього створення, визначенні основних характеристик майбутніх цифрових колекцій та прогнозуванні перспектив використання цифрового інформаційного ресурсу документального надбання Києво-Печерської лаври. **Висновки.** Реалізація проєкту зі створення цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври забезпечить не лише збереженість та доступність цієї унікальної культурної спадщини, а й розширить можливості її дослідження, популяризації та інтеграції до міжнародного культурного простору. Забезпечення доступу до цифрових колекцій надає нові перспективи для підвищення якості освіти та науки, а також створює додаткові інструменти для ефективної соціально-комунікаційної взаємодії, що сприятиме активному використанню та популяризації культурної спадщини.

Ключові слова: цифрові колекції, документальна спадщина, проєкт «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври», освітньо-виховна діяльність.

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих умов розвитку суспільства є забезпечення вільного доступу до цифрових інформаційних ресурсів як важливих складових наукового, культурного, освітньо-виховного інформаційного простору. Сучасні реалії вимагають врахування впливу нових факторів у сфері освіти та виховання. Провідним завданням сучасної науки є створення власної ефективної системи національної освіти та виховання, яка б повноцінно використовувала потенціал національної історико-культурної спадщини.

У нових реаліях ХХІ ст. відбувається переоцінка потенціалу документальної спадщини, а також активізація освітньо-виховної діяльності на основі національних духовних цінностей. Перехід від концепції «охоронної» діяльності до концепції активного використання документальної спадщини дозволить не лише зберегти її як вагомий нішу у структурі соціокультурного простору, а й розширити можливості її ефективного використання. У цьому контексті особлива роль відводиться електронним бібліотекам, які забезпечують збереження цифрових інформаційних ресурсів та надають необмежені можливості віддаленого доступу до них. Створення та використання цифрових ресурсів сприятимуть інтеграції їх до світового культурного простору, суттєво підвищать ефективність інформаційного забезпечення освітньо-виховної, наукової та культурної діяльності.

Нищівний характер військових конфліктів призводить до непоправних втрат культурного надбання. Особливо вразливою є документальна спадщина, вагомий частку якої вже втрачено з причин стихійних, природних, антропогенних факторів та військових дій. Значної шкоди завдають природні процеси старіння документів у результаті тривалого зберігання, що призводить до погіршення чи навіть унеможливлення їх подальшого використання.

Застосування хімічних речовин не запобігає руйнуванню, а лише уповільнює його. Для розв'язання зазначених проблем розроблена та реалізу-

ється низка проектів з оцифрування документальних пам'яток та формування цифрових інформаційних ресурсів з метою збереження документальної спадщини. Так, у Національному заповіднику «Києво-Печерська лавра» розроблено проект із формування цифрових колекцій електронної бібліотеки документальної спадщини монастиря — «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври», спрямований на збереження, використання та популяризацію цієї важливої складової культурної спадщини.

Створення цифрового репозитарію культурної спадщини як цінного ресурсу соціально-економічного та культурного розвитку України — одне з актуальних завдань, що потребує негайного вирішення.

1 березня 2023 р. Міністерством культури та інформаційної політики (далі — МКІП) сформовано робочу групу з питань створення Національної електронної бібліотеки України (далі — НЕБУ). МКІП і Українська бібліотечна асоціація (далі — УБА) уклали меморандум про співпрацю. Відповідно до цього документа, УБА бере на себе загальне управління проектом і координує його виконання. МКІП взаємодіє з органами державної влади та місцевого самоврядування, а також із закладами, установами та організаціями у сфері культури, науки та архівної справи, в яких знаходяться пам'ятки документальної спадщини України. Ця взаємодія є ключовою для успішної реалізації проекту зі створення НЕБУ. Важливою функцією МКІП є координація розроблення проектів документів, які регламентують діяльність НЕБУ, що включає визначення стандартів та правил, котрі забезпечують її належне функціонування та управління.

Українська бібліотечна асоціація виконуватиме функції загального управління проектом та координації його реалізації. До її завдань належать також підготовка пропозицій до технічного завдання на розробку електронної системи та модернізація технічної інфраструктури, які є ключовими для успішної реалізації проекту.

Створення НЕБУ сприятиме впровадженню централізованої системи довготривалого зберігання електронних документів, що значно підвищить їхню доступність для користувачів та сприятиме охороні об'єктів національного надбання. Очікується, що розробка НЕБУ уможливить підвищення ефективності діяльності установ, що зберігають об'єкти національного надбання. Уніфікований підхід слугуватиме прискоренню процесів оцифрування об'єктів документальної спадщини на основі визнаних міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми збереження оригіналів документів та забезпечення можливості доступу до їхнього змісту досліджувались як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Особливо актуальними є питання збереження документальних артефактів, які знаходяться під загрозою зникнення. Зокрема, це стосується документальної спадщини Києво-Печерської лаври, розпорошеної по різних установах

пам'яті України. Документи можуть зникнути, проте їхні цифрові копії забезпечать збереження документної інформації. Процес формування цифрових копій документів передбачає їхнє вилучення з активного використання. Після цього документи піддаються ряду охоронних заходів та зберігаються у відповідних температурно-вологісних та санітарно-гігієнічних умовах [7].

Інший аспект переваг використання цифрових копій полягає в розширенні можливостей використання документальної спадщини [6, с. 63—72]. Є й суттєві проблеми, пов'язані зі створенням та використанням цифрових копій документів, серед яких варто зазначити швидке старіння форматів файлів та програмного забезпечення. Попри це, подекуди оцифрування залишається єдиним засобом збереження вмісту документів, особливо тих, що знаходяться під загрозою повної руйнації.

Формування цифрового контенту як одного з важливих напрямів сучасного соціокультурного розвитку досліджували О. Шевченко, В. Спрінсян [40].

Соціокомунікаційний простір культури як системи, що включає інфраструктурну, змістову та суб'єктну складові, висвітлено в науковому доробку В. Добровольської. Автор наголошує на важливому місці музейних, бібліотечних та архівних інституцій у інфраструктурній складовій [10, с. 58] та акцентує увагу на важливій ролі установ пам'яті в розвитку соціокомунікаційного простору культури. «Завдяки інформаційно-комунікативним технологіям відбувається становлення електронних бібліотек, оцифрування культурної спадщини та накопичення цифрового контенту, що є однією з основних тенденцій у культурі сучасності та об'єктивною умовою розвитку глобальної інформаційної цивілізації» [10, с. 239].

Особливості формування інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини розглядалися в наукових розвідках В. Добровольської [9], Ю. Осієвської [29].

Основні технологічні аспекти процесів формування цифрових колекцій висвітлені в роботі І. Лобузїна [23, с. 143—163]. Науковий доробок Н. Кобижча присвячений дослідженню проблем цифрової культури, що включає аналіз її феноменів та артефактів, а також вивчення трансформацій, що відбуваються у процесі поширення цифрових технологій [15]. Досвід створення цифрових ресурсів документальної культурної спадщини в наукових бібліотеках України проаналізовано в науковому доробку Л. Дубровіної, К. Лобузїної, О. Онищенко, Г. Боряка [11].

У роботі С. Кучина обґрунтовується необхідність виховання поваги до національної культурної спадщини. З цієї метою автор пропонує інтенсифікувати співпрацю з освітніми установами, спрямовану на формування в молоді свідомого ставлення до культурної спадщини. Такий підхід дозволить створити певні механізми зацікавленості молодого покоління у збереженні та популяризації культурних цінностей, що є необхідним для зміцнення духовної та культурної самоідентифікації нації [19].

Проблеми розвитку наукової комунікації, забезпечення вільного доступу до цифрових ресурсів, підтримки іміджу науковців та освітніх установ у світовому науковому просторі постають перед бібліотеками та освітніми закладами. Сучасні реалії вимагають розширення власних цифрових послуг для забезпечення потреб освітньої, наукової та культурної діяльності [3].

Досвід з оцифрування документів наукових бібліотек закладів вищої освіти аналізували у своїх студіях О. Бабічева [2], Ю. Горбань [6, с. 63—72; 8], В. Іващенко, Р. Палійчук [13], Т. Павленко [30].

У науковому доробку Т. Колесникової проаналізовано нові комунікаційні моделі діяльності бібліотек закладів вищої освіти, адаптовані до вимог цифрового суспільства. «Бібліотеки вищої школи вступили до нової фази поступової трансформації в бібліотечно-інформаційні центри. Такі центри зазвичай об'єднують у собі функції та сервіси традиційної бібліотеки з наданням користувачам інформації на будь-яких носіях — від паперових до телекомунікаційних. Вони забезпечують університетській спільноті вільний доступ до глобальної мережі з метою отримання інформації для навчання та наукових досліджень» [18, с. 57—58].

Бібліотеки, архіви та музеї як соціокомунікаційні установи, що виконують якісно нові функції, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства та цифрового простору, здійснюють перехід від зберігачів документів у власних фондах до виробників інформації та знань, забезпечуючи дистанційний і вільний доступ до освітньо-виховних, наукових та культурних ресурсів. Під час карантинних заходів у зв'язку з пандемією COVID-19 та воєнних дій було випробувано різноманітні технології для забезпечення неперервності освітнього процесу. Ці інновації включали використання відеоконференційних платформ для проведення дистанційних занять, створення електронних підручників та онлайн ресурсів, а також запровадження інтерактивних навчальних платформ зі спеціальними функціями для співпраці та взаємодії між студентами й викладачами. Ці заходи відкрили нові можливості для освіти навіть у складних умовах обмежень.

Дослідженню сучасних трансформацій у бібліотечних установах присвячено роботи К. Лобузіної [22], О. Мар'їної [26].

Ю. Половинчак у монографії «Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності» [31, с. 40—57] відзначає важливу роль бібліотек у збереженні та репрезентації традиційних документів через формування цифрових колекцій та електронних бібліотек, що набуває особливого значення в сучасних умовах, розширюючи можливості використання цифрових ресурсів у науковій, культурній, пам'яткоохоронній, освітньо-виховній діяльності тощо.

Формуванню цифрових колекцій передують значна підготовча робота з відбору об'єктів для оцифрування. Підтверджує цю думку дослідження

В. Houghton, в якому зауважується необхідність оцифрування першочергово найбільш цінних документів [48].

Свідченням складності та актуальності завдань, пов'язаних з визначенням критеріїв відбору об'єктів для оцифрування, є наявність значної кількості наукових праць з означеної проблематики. Варто згадати наукові розробки К. Лобузної, О. Бодак [21], В. Добровольської, Ю. Калініної-Симончук [46]. Серед основних критеріїв учені називають: цінність, рідкісність та унікальність писемних пам'яток, якість матеріальної основи документа, рівень затребуваності користувачами, наявність цифрової копії та авторського права на документ тощо. Крім загальних критеріїв, для кожного проекту визначаються й інші критерії відбору. Обранню критеріїв відбору документальних пам'яток для оцифрування як важливого етапу на шляху створення цифрових колекцій присвячено наукові праці Г. Ковальчук [16], М. Шевченко [38; 39, с. 123—139], І. Лобузїна [24, с. 85—102].

Унаслідок стрімкого розвитку цифрових технологій технологічні аспекти оцифрування набули нового наукового осмислення як в Україні, так і за кордоном. У даному контексті варто відзначити праці І. Лобузїна [23], С. Назаровець [28]. Ще однією важливою проблемою є співпраця різних установ з розробки та реалізації корпоративних проєктів з оцифрування документальної спадщини [20]. Кооперацію бібліотек у контексті збереження документальної спадщини вивчали О. Щербїна, О. Шевчук [42].

Сьогодні особливої актуальності набувають проблеми співпраці установ пам'яті з іншими соціальними інституціями та установами як особливого типу взаємодії з метою реалізації інформаційних, соціокультурних, освітніх потреб [4].

Активізації взаємодії бібліотек, архівів, музеїв з реалізації проєктів з оцифрування документальної спадщини та формування інформаційних ресурсів присвятив свою працю С. Шемаєв [41].

У дослідженнях Л. Приходько аналізується досвід країн Європейського Союзу з формування цифрових ресурсів документальної спадщини та висвітлюються програми й проєкти, спрямовані на координацію національних ініціатив з оцифрування культурної спадщини [33]. У дослідженні О. Рибачка аналізуються національні стратегії та ініціативи, спрямовані на оцифрування й розвиток культурної спадщини у країнах Європи, а також розкривається досвід Європейського Союзу зі створення інтегрованих ресурсів культурної спадщини [35, с. 96—198].

Формування позитивного іміджу країни значною мірою залежить від можливостей презентації здобутків власної культури. У цьому важливу роль мають відіграти процеси оцифрування документальної спадщини, створення цифрових колекцій, їхнє представлення в міжнародному культурному, науковому та освітньому просторі, участь у міжнародних цифрових проєктах [37].

Процес створення цифрових колекцій, які репрезентують документальну спадщину нашої країни, є важливим аспектом формування розвинутої та незалежної держави [36].

Для забезпечення максимального збереження документальної спадщини сьогодні активно використовують сучасне технічне і програмне забезпечення, а також технології аутсорсингу та краудсорсингу. Можливості аутсорсингу в контексті оцифрування та формування цифрових колекцій вивчала М. Шевченко [39, с. 139—148]. Краудсорсингу присвятили свої дослідження закордонні фахівці S. Severson, J. Sauvé [49], N. Zakaria, C. Abdullah [50]. Можливості краудфандингу висвітлила О. Майстренко [25].

Нові напрями досліджень з оцифрування документальної спадщини, формування цифрових колекцій та їхнє використання все більше привертають увагу науковців. Події в Україні, пов'язані з військовими діями, актуалізували проблеми оцифрування документальної спадщини Києво-Печерської лаври з метою її збереження та повноцінного використання. Документальна спадщина монастиря включає значну кількість документів, які потребують переведення в цифровий формат. Однак їх тотальне оцифрування неможливе, особливо за відсутності належного фінансового та технічного забезпечення. Оптимальним рішенням може бути реалізація проєктів з формування цифрових колекцій документів монастиря, починаючи від найбільш цінних та тих, що можуть зникнути, для забезпечення їхніх збереження та використання.

Мета дослідження: висвітлення процесу формування цифрових колекцій електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври». Для досягнення мети передбачено виконання таких завдань: розглянути роль лаврської друкарні та архіву у формуванні та зберіганні документальної спадщини монастиря; дослідити науково-організаційні засади створення цифрових колекцій; висвітлити критерії відбору об'єктів документальної спадщини для оцифрування; розкрити зміст дефініції «цифрова колекція» як особливої форми систематизації та представлення інформації в контексті реалізації проєкту «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври»; висвітлити основні характеристики майбутніх цифрових колекцій електронної бібліотеки документальної спадщини монастиря; окреслити перспективи створення цифрових інформаційних ресурсів документальної спадщини Києво-Печерської лаври в контексті інтеграції до світового культурного простору.

Виклад основного матеріалу. Еволюція інформаційних технологій спричинила появу поняття «digital heritage» (цифрова або віртуальна спадщина). Інформаційні ресурси, що містять цифрові копії пам'яток культурної спадщини, покликані забезпечити функції її збереження, надаючи доступ до цифрових об'єктів та сприяючи популяризації культурної спадщини без кордонів і обмежень.

Значна кількість пам'яток документальної спадщини знаходиться під загрозою зникнення. Це викликано значною мірою недотриманням умов зберігання, недовговічністю матеріалів, частим використанням унікальних артефактів тощо.

Серед численних міжнародних ініціатив, спрямованих на збереження документальної спадщини, варто згадати «Хартію про збереження цифрової спадщини» (Charter on the Preservation of Digital Heritage), ухвалену 15 жовтня 2003 р. Генеральною конференцією ЮНЕСКО, та Декларацію «"Пам'ять світу" в цифрову епоху: оцифрування і збереження» (2012 р.), положення яких орієнтовані на створення цифрових копій архівних, музейних, бібліотечних фондів, накопичення досвіду формування національних цифрових ресурсів документальної спадщини. Завдяки їх практичній реалізації користувачі дістали можливість ознайомитися в режимі онлайн з цифровими копіями історичних документів.

У складі нормативно-правової бази розвитку науково-інформаційної сфери слід відзначити Закони України: «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про обов'язковий примірник документів», «Про Національну програму інформатизації». Останній нормативно-правовий акт визначає стратегію інформаційної підтримки соціально-економічної, науково-технічної діяльності в контексті загальнодержавного значення.

Концептуальним базисом визначення напрямів формування інформаційного суспільства став Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки». У цьому нормативно-правовому акті наголошено на необхідності створення «електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання в єдиному електронному форматі результатів наукової діяльності» й забезпечення «вільного доступу до результатів наукових досліджень, створених за рахунок коштів Державного бюджету України».

Історію проблеми варто розпочати з 1992 р., коли було започатковано реалізацію міжнародної ініціативи — Програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» (Memory of the World Programme), мета якої — забезпечення визнання документальної спадщини світовою спільнотою, а також формування та ведення її реєстру. Місія програми «Пам'ять світу» полягає у сприянні збереженню світової документальної спадщини, загальному доступу до інформаційних ресурсів та поширенню обізнаності світової спільноти про існування та значення документальної спадщини. 15 жовтня 2003 р. Генеральною конференцією ЮНЕСКО ухвалено «Хартію про збереження цифрової спадщини» (Charter on the Preservation of Digital Heritage). На цьому ж форумі нормативно затверджено дефініцію «цифрова спадщина».

У вересні 2012 р. на конференції у Ванкувері (Британська Колумбія, Канада) прийнято Декларацію «"Пам'ять світу" в цифрову епоху: оцифру-

вання і збереження", в якій визначено такі завдання: забезпечення збереженості та доступності інформаційних ресурсів; розроблення «дорожньої карти» цифрових трансформацій; стандартизація цифрового зберігання; формування технологічної інфраструктури (програмного забезпечення, форматів файлів, носіїв інформації, інструментів і робочого процесу, платформ і мереж) тощо.

Положення Декларації спрямовані першочергово на цифрове копіювання архівних, музейних, бібліотечних фондів, формування національних цифрових ресурсів; забезпечення онлайн доступу до цифрових копій історичних документів [34]. Програма «Пам'ять світу» передбачає поповнення регіонального, національного та міжнародного реєстрів цифровими копіями об'єктів документальної спадщини.

Складовою програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» є проект програми «Пам'ять України», що розглядається як національний цифровий ресурс, покликаний репрезентувати минуле й сьогодення нашої країни, які зафіксовані в документах. Вхідження України до світового культурного простору вимагає якісно нового рівня інформаційного забезпечення галузі культури, формування інтегрованого й комплексного цифрового ресурсу культурної спадщини.

Складовою програми «Пам'ять України» є проект «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври», розроблений у Національному заповіднику «Києво-Печерська лавра». Проект спрямований на забезпечення збереження документальної спадщини Києво-Печерської лаври; віртуальну реконструкцію документального надбання монастиря; оцифрування документальних пам'яток; формування цифрових колекцій документальної спадщини; створення електронної бібліотеки; забезпечення доступу до цифрових інформаційних ресурсів; введення їх до наукового та культурного обігу; сприяння інтеграції цифрових ресурсів до світового культурного простору; популяризацію документальної спадщини Києво-Печерської лаври в Україні та за кордоном тощо.

Проект має на меті забезпечити максимальну повноту створених цифрових колекцій та високу якість цифрових копій документів; формування повноцінних описів та метаданих, а також забезпечення довгострокового зберігання та онлайн доступу. Крім того, будуть враховані та відображені всі специфічні особливості кожного документа для забезпечення повноцінного використання потенціалу цифрової продукції.

У «Рекомендації ЮНЕСКО 2015 р. щодо збереження документальної спадщини та доступу до неї, у тому числі в цифровій формі» висунуто пропозиції забезпечити постійний доступ до документальної спадщини. Завдяки програмі «Пам'ять світу» ЮНЕСКО об'єднує зацікавлені сторони з метою підвищення обізнаності світової спільноти з унікальними пам'ятками документальної спадщини.

Міжнародний реєстр, створений програмою «Пам'ять світу», є інструментом, що надає можливість ознайомитись як з окремими пам'ятками, так і з колекціями, що мають світове значення.

Установи пам'яті України зберігають у своїх колекціях пам'ятки, які можуть стати унікальним доповненням до міжнародного реєстру. ЮНЕСКО оголосила конкурс на наступний цикл номінацій (2023—2025 рр.) до Міжнародного реєстру «Пам'ять світу».

Міжнародний реєстр складається з документальної спадщини, яка відповідає критеріям, викладеним у Загальних рекомендаціях, серед яких головним критерієм є світове значення. Номінація окремих пам'яток чи колекцій до Міжнародного реєстру «Пам'ять світу» створить широкі можливості для підвищення обізнаності громадськості; стратегічні можливості, які впливають із права на використання логотипа ЮНЕСКО «Пам'ять світу»; посилять аргументи для спонсорства, грантів і фінансування проєктів зі збереження пам'яток; допоможе стати частиною глобальних зусиль щодо підвищення поінформованості та підтримки зазначених ініціатив.

Документальна спадщина України в Міжнародному реєстрі програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» представлена такими колекціями:

1) Зібранням фонографічних записів єврейського музичного фольклору (1912—1947) / Collection of Jewish Musical Folklore (1912—1947) (2005). За поданням Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, м. Київ;

2) Архівами Радзивілів та Несвізьською бібліотечною колекцією / Radzwill's Archives and Niasvizh (Nieśwież) Library Collection (2009). За поданням Центрального державного історичного архіву України, м. Київ. Представлена українська частка пам'ятки. Інші — в реєстрах Білорусі, Литви, Польщі, Російської Федерації та Фінляндії;

3) Колекцією документів, що стосуються аварії на Чорнобильській АЕС, включеною до реєстру рішенням Секретаріату ЮНЕСКО від 30 жовтня 2017 р.

У 2023 р. до Міжнародного реєстру «Пам'ять світу» внесено 64 нових об'єкти світової документальної спадщини. Серед них — архівні документи про Бабин Яр Державного архіву м. Києва. Офіційне вручення сертифікатів про включення документальної спадщини «Бабин Яр» до реєстру відбулося 7 вересня біля Символічної синагоги. Захід організували Державна архівна служба України та Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр».

Україна ініціює включення писанок та кобзарсько-лірницьких традицій до Списків нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Висунуті матеріали стануть предметом розгляду в 2024 р.

Документальна спадщина Києво-Печерської лаври безумовно має світове значення, однак до сьогодні жодної пам'ятки чи колекції монастиря не представлено в Міжнародному реєстрі «Пам'ять світу». Відтак міжнародна спільнота не має змоги ознайомитися та гідно їх оцінити. Включення до

Міжнародного реєстру «Пам'ять світу» має вагомe значення для досягнення ключової мети проекту — актуалізації потенціалу документальної спадщини Києво-Печерської лаври, використання її як вагомого ресурсу для міжкультурного діалогу, розвитку освіти та науки, сприяння соціальній згуртованості тощо. Розв'язати ці та інші питання можливо шляхом оцифрування документальної спадщини Києво-Печерської лаври та формування цифрових колекцій документів.

Історія Києво-Печерської лаври, що зафіксована в писемних пам'ятках, потребує ґрунтовного наукового дослідження та осмислення. Ще в XI ст. у лаврі започаткувалося літописання. Ігумена монастиря Іларіона († 1088) вважають першим літописцем на українських землях. У Печерській обителі здійснював духовні подвиги Нестор Літописець, зусиллями якого в 1113 р. завершено перший систематизований літопис нашої історії — «Повесть временных лет». Талановитим церковним письменником був ігумен і один із засновників монастиря прп. Феодосій, відомий своїми листами та посланнями. У першій половині XIII ст. печерськими насельниками Полікарпом, Нестором і Симоном було підготовлено перший систематизований збірник про духовні звершення та побут лаврських ченців, особливості лаврського будівництва в XI—XIII ст. та історію монастиря — «Патерик Печерський» (1661). Згідно з вимогами Студійського Статуту, кожен чернець повинен був читати книги, що знаходились у монастирській бібліотеці. Уже в той час Києво-Печерська лавра мала книгозбірню, яку згодом поповнили книги із власної бібліотеки князя Святослава Давидовича, відомого як Микола Святоша (1080—1143 рр.).

Пожежа, що сталася в лаврі в 1718 р., завдала значних збитків церковним цінностям, зокрема храмам, виробам з дорогоцінних металів і тканин. Була знищена лаврська бібліотека [14, с. 203]. Нова бібліотека, яка налічувала понад 30 тис. книг та близько 430 рукописів XIV—XIX ст., зберігалася до кінця XIX ст. на хорах Успенського собору Києво-Печерської лаври. У 1908 і 1912 рр. надруковано її каталог у двох томах. Сьогодні значна кількість писемних пам'яток цієї бібліотеки входить до складу фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Київський митрополит Флавіан (Городецький, † 1915) подарував Києво-Печерській лаврі свою бібліотеку, яка містила чимало рідкісних видань з літератури, музики, історії, педагогіки тощо. У 1910 р. у бібліотеці налічувалося понад 8000 назв і понад 15 000 томів книг, які митрополит Флавіан розпочав збирати ще за часів виконання обов'язків члена Пекінської духовної місії в Китаї (1873—1891 рр.). Бібліотека була забезпечена ґрунтовно розробленим довідково-бібліографічним апаратом. Її працівники щорічно готували і випускали каталог нових надходжень. Бібліотекою користувалися не лише ченці Києво-Печерської лаври, а й викладачі і студенти Київської духовної академії та інших навчальних закладів, учені, дослідники, у тому числі читачі з інших міст.

Упродовж трьохсот років відомим і головним церковно-просвітницьким центром на наших землях була друкарня Києво-Печерської лаври. Для її заснування в 1615 р. архімандрит Єлисей (Плетенецький) об'єднав навколо себе майстрів, що опанували друкарську справу. Перші сто років свого існування друкарня перебувала під керівництвом і опікою печерських архімандритів. З нею пов'язані життя та праця відомих громадських діячів, учених, художників-граверів, літераторів — Захарії Копистенського, Єлисея Плетенецького, Інокентія Гізеля, Памви Беринди, Петра Могили, Іова Борецького, Опанаса Кальнофойського та ін.

Серед перших видань до нашого часу збереглися «Часослов» (1616), «Мінея» святкова й загальна (1619), «Книга о вірі» Захарії Копистенського (1620), «Слів на латинів» Максима Грека (1620), «Служебник» (1620). Уперше церковнослов'янською мовою надруковано «Бесіди Іоанна Златоуста на 14 послань Св. Апостола Павла» (1623) та «Бесіди Іонна Златоуста на Діяння Св. Апостолів» (1624), «Псалтир» (1624), «Номоканон» (1620). Книги друкувалися польською, грецькою, латинською, церковнослов'янською та іншими мовами. Упродовж XVII—XVIII ст. лаврською друкарнею видавалися підручники, наукові посібники, книги релігійного змісту.

Новий період видавничої діяльності Києво-Печерської друкарні пов'язаний з іменем Петра Могили (1596—1647). У 1629 р. видано «Служебник», який власноруч редагував архімандрит. Видання лаврської друкарні — букварі, календарі, Акафісти, Служебники, Четві мінеї, Часослови, Євангелія, Тріоді, Псалтирі, Октоїхи — були оздоблені розкішними оправками і чудовими гравюрами. Варто згадати також «Тератургіму» (1638) Опанаса Кальнофойського, «Требник» (1645) Петра Могили, «Патерик Печерський» (1661), «Синопис» (1674) Інокентія Гізеля та ін. Лаврські видання вирізнялися серед інших використанням різноманітних шрифтів, двоколірним друком, вишуканістю зовнішнього оформлення, високим поліграфічним рівнем. Оригінальні кінцівки, заставки, ініціальні літери з рослинним і тваринним орнаментами надавали їм вишуканості й неповторності. Особливо слід відзначити такі видання, як «Анфологійон» (1619), «Тріодіон» (1631), «Євангеліє учительне» (1637), «Апостол» (1722), «Псалтир» (1728), «Часослов» (1751) тощо. До середини XVIII ст. лаврська друкарня не мала конкурентів. У ній творили відомі майстри граверної справи Л. Тарасевич, Г. Левицький, Д. Галяховський. У 1741—1742 рр. тут працював майбутній подвижник Паїсій (Величковський). У 1689—1705 рр. вийшов перший друкований звід «Житія» святих Православної церкви свт. Дмитра Ростовського (Туптало, † 1709). З 1786 р. по 1918 р. друкарня видавала навчальні посібники для Київської духовної академії, «Труди Киевской духовной академии», публікувала церковнослужбову та богословську літературу, житія, календарі, букварі, окремі граверні відбитки — ікони, види Києво-Печерської лаври та київських монастирів [43; 45].

Вагому і найбільш вразливу частину документальної спадщини Києво-Печерської лаври становлять унікальні документи лаврського архіву, чимала кількість яких безповоротно втрачена з різних причин, зокрема через недостатній контроль за зберіганням документів, відсутність пристосованих приміщень, пожежі в монастирі тощо. Значну кількість документів втрачено внаслідок їхнього вилучення для складання історичних описів та проведення наукових досліджень. У 1750 р. з Києво-Печерської лаври до Св. Синоду були відправлені всі стародруки польською і латинською мовами [44].

У 1781 р. частину документальної спадщини монастиря вилучено для написання історії монастирів. Після секуляризаційної реформи 1786 р. значну кількість документальних пам'яток було передано до Київської казенної палати.

За радянських часів значна частка документів лаврського архіву була втрачена внаслідок їхнього розпорошення по архівах, наукових закладах, музеях. Основна частина монастирського архіву (понад 30 тис. справ) знаходиться в ЦДІАК України у фонді 128 [1, с. 3], частково — у фондах 127, 51, 59, 130, 220 та ін. Вагома частка документальної спадщини монастиря зберігається у фондах Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», державних архівів м. Києва та Київської області, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, в інших музеях та приватних колекціях.

Проект «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» спрямований на:

- пошук, збирання та систематизацію документальної спадщини монастиря;
- реконструкцію архіву Києво-Печерської лаври;
- оцифрування документальної спадщини монастиря;
- формування цифрових колекцій документальної спадщини лаври;
- створення електронного каталогу та електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври»;
- забезпечення доступу до цифрових інформаційних ресурсів;
- пошук історіографічних джерел з історії монастиря (історичних праць; монографічних досліджень; опублікованих джерельних матеріалів; літописів; легенд; переказів; науково-популярної літератури; матеріалів наукових конференцій; критико-бібліографічної літератури; публіцистичних видань), що відображають та узагальнюють певні історичні явища та періоди з історії монастиря тощо.

Комплексне дослідження документальної спадщини монастиря надасть можливість в усій повноті розкрити роль Києво-Печерської лаври як для України, так і в контексті розвитку світового культурного простору.

Окремим напрямом проекту є пошук джерел з історіографії дослідження документальної спадщини Києво-Печерської лаври. Це особливо

актуально з огляду на те, що значний пласт документального надбання монастиря втрачено, про що свідчать результати вивчення діловодних описів, зокрема фонду 127 ЦДІАК України, де зазначено утилізовані та вибулі документи (причини не вказано). У цьому контексті особливої актуальності набувають праці дослідників, які вивчали втрачені документи та відтворили їхній зміст. Варто згадати наукові розвідки П. Троцького, Ф. Титова, Д. Вишневіського, В. Шиденка, А. Гришина, П. Лебединцева, В. Мордвінцева та ін.

Під цифровою колекцією розуміється систематизована сукупність цифрових об'єктів, об'єднаних за певними критеріями (хронологією, змістовним наповненням, типами документів, загальною тематикою, видами джерел тощо), а також забезпечуються онлайн доступом. Поняття «цифрова колекція» сьогодні набуває нового змісту, що пов'язане з особливою формою систематизації та представлення інформації. Оцифрування — процес створення цифрових файлів шляхом конвертації аналогових матеріалів. Отримана цифрова копія, або цифровий аналог, класифікується як цифровий матеріал. Через відкритий доступ він стає об'єктом численних запитів, аналогічно до матеріалу, який існує тільки в цифровому форматі та не має аналогового еквівалента.

Реалізація проекту «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» буде здійснюватися згідно з етапами життєвого циклу цифрового контенту: планування; відбір ресурсів; оцифрування; створення колекції; формування метаданих; завантаження до інформаційної системи; опис колекцій; публікація для користувачів; пошук/використання.

На сьогодні реалізація проекту «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» знаходиться на етапі розробки концепцій цифрових колекцій, основними завданнями яких є, зокрема: чітке визначення теми або предмета колекції; накопичення тематичних інформаційних ресурсів; передбачення довгострокових заходів з їх підтримки та управління [22, с. 150]; забезпечення інформаційного пошуку; наявність куратора колекції; забезпечення доступності; керівництво колекцією впродовж усього життєвого циклу; наявність інструментів для визначення ступеня популярності ресурсу тощо. Здійснюються пошук та відбір документів з фондів 127, 128 Центрального державного історичного архіву України в м. Київ (далі — ЦДІАК України) та формування тематичних колекцій для оцифрування.

Унікальність фонду 128 обумовлена його специфікою, структурною побудовою, широкими хронологічними рамками (XVI—XX ст.) та обсягом документів, що містяться у 21-му описі, до яких увійшли 30 040 справ. Описи згруповано в 11 структурних частин, що розкривають різні аспекти історії та діяльності Києво-Печерської лаври: «Загальні справи», «Алфавіт послушницьких справ», «Банківські справи», «Благочинницькі справи», «Бухгалтерські справи», «Вотчинні справи», «Грамоти», «Друкарські справи», «Канцелярія Духовного собору», «Маловажні справи», «Чернецькі справи».

У процесі опрацювання фондів фахівці дійшли висновку про доцільність формування цифрових колекцій документальної спадщини за напрямками діяльності монастиря. Попередньо визначено такі колекції: 1) устрій та управління; 2) особовий склад лаври; 3) приписні монастирі; 4) монастирське господарство; 5) релігійна діяльність; 6) просвітницька діяльність; 7) видавнича діяльність; 8) добротинність; 9) будівництво і ремонт; 10) монастирська медицина; 11) лаврський архів; 12) фінансова діяльність.

У ході роботи кількість колекцій, їхні назви та наповнення будуть коригуватися. Для архівних документів, відібраних для оцифрування та формування цифрових колекцій, будуть зазначатися такі позиції: джерело комплектування; номер фонду; назва фонду; номер опису; короткий зміст матеріалів з опису; кількість сторінок; за наявності у примітках зазначатимуться особливі характеристики документів. Для опублікованих матеріалів критерії відбору та відповідні позиції описів будуть іншими.

Успішна інтеграція цифрових колекцій до вже існуючої системи сервісів залежатиме від узгодження відповідних технологічних процесів: комплектування, під час якого проводитиметься відбір документів; сканування; розроблення структури колекцій та розподілу документів за відповідними розділами; забезпечення відповідного дизайнерського оформлення колекцій; каталогізації, під час якої формуватимуться метадані; публікації колекцій на порталі; забезпечення збереження; надання доступу до цифрового контенту тощо.

Мета і завдання колекцій, їх предмет або тематика, змістовний задум, передбачувана структура, принципи і критерії відбору матеріалів, стратегії формування метаданих, перспективи розвитку колекцій — усі ці аспекти визначаються та уточнюються на етапі планування цифрових колекцій.

Цінність об'єктів культурної спадщини визначається відповідно до «Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» (2016), «Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання» (2002) та «Методики і критеріїв виявлення і включення унікальних документальних пам'яток Національного архівного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання» (1998). Серед важливих завдань підготовчого періоду реалізації проекту — вибір системи опису об'єктів колекцій, визначення стандартів метаданих та форматів зберігання, форм обліку та управління цифровими ресурсами. Створення електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» передбачає використання документів, що знаходяться в різних установах і мають різний ступінь збереженості, що спричинює необхідність чіткого визначення критеріїв відбору документів.

Відбір матеріалів для цифрових колекцій електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» буде здійснюватися за

низкою критеріїв, зокрема: історична цінність; унікальність; цілісність фізичного стану; відповідність змісту тематиці колекції; забезпечення цілісності даних та повноти розкриття предмета або теми колекції; а також документи незадовільного фізичного стану; документи обмеженої кількості та підвищеного попиту; документи, що перебувають під загрозою втрати інформації, тощо.

До бібліографічного запису включених до колекції документів буде вноситись інформація про належність документа до тієї або іншої колекції. «Можливість організації пошуку за метаданими колекції, а також пошуку документів у межах окремої колекції забезпечуватимуть бібліографічні записи на колекцію та зв'язки, встановлені між описами документів і колекцій» [36, с. 22]. Цифрові колекції ЕБ можуть існувати як самостійний інформаційний ресурс, що містить систематизовану інформацію щодо певної теми, особи, проблематики, географічного об'єкта, за жанровою або видовою приналежністю тощо. Як самостійний інформаційний ресурс колекція виступає новим об'єктом інформаційного пошуку, що висуває завдання розроблення пошукового інтерфейсу перед розробниками автоматизованих бібліотечних систем.

Алгоритм формування цифрових колекцій та створення електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» орієнтується на виконання таких завдань:

1) планування цифрових колекцій, що передбачає: визначення предмета або тематики концепції; визначення мети і завдань; розроблення технології формування і ведення цифрових колекцій; змістовний задум; концептуальне розроблення життєвого циклу; розроблення структури колекцій; стратегії формування метаданих; визначення принципів і критеріїв відбору матеріалів; прогнозування перспектив розвитку колекцій;

2) створення метаданих: визначення основних типів метаданих цифрових об'єктів, їх характеристик і стандартизації; розробка стратегії формування метаданих;

3) встановлення зв'язків між колекціями і документами, включеними до колекцій, авторитетні записи на назви цифрових колекцій;

4) індексування об'єктів, включених до цифрових колекцій; індексування та анутовання цифрових колекцій;

5) представлення колекцій на інтернетпорталі електронної бібліотеки;

6) організація пошукової системи;

7) реклама і просування цифрових колекцій [36, с. 22—23].

Аналіз описів фонду 128 ЦДІАК України дає підстави стверджувати наявність значної кількості пропущених і вибулих справ, літерних номерів, що ускладнює користування ними. Хронологія справ часто порушена, зокрема в описах чернецької структурної частини. Заголовки окремих справ потребують суттєвого редагування, оскільки інформація в них часто ви-

кладена нечітко. Організація архівного фонду, нумерація справ і сторінок неодноразово змінювались. Справи переміщувалися в різні структурні частини [1, с. 10—12].

Слід зазначити також наявність справ з порушеною структурною побудовою: зустрічаються окремі листи, що не стосуються заявленої тематики і потрапили до справ випадково. Під час підготовчої роботи ці листи не будуть включатися до колекцій документів для оцифрування, яким передбачається чітка, логічно вибудована архітектура, спрямована на максимально повне розкриття теми або предмета колекції. З вилучених листів передбачається сформувати «неатрибутований документний фонд» із зазначенням вихідних даних та змісту документів з метою їх подальшої обробки та встановлення джерел їхнього походження. Однак цей обсяг робіт можна буде виконати лише після реалізації головного завдання проекту — створення електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» та за наявності додаткового фінансування.

Необхідно звернути увагу ще на один важливий аспект: вплив антропогенних та природних факторів, агресивного навколишнього середовища призводить до руйнування архівних документів, частина яких перебуває під загрозою зникнення. Окрім того, в архівних установах знаходиться вагома частка документів з пошкодженнями різної етіології. Критичний стан архівосховищ, відсутність необхідних площ, обладнання, сучасних лабораторій та спеціалістів належної кваліфікації у сфері забезпечення збереженості фондів — усі ці фактори ставлять під загрозу існування значної частини безцінної документальної спадщини [27, с. 5].

Фонд 128 ЦДІАК містить документи, що різняться за видами та ступенем збереженості матеріальної основи. У процесі їхнього відбору та формування цифрових колекцій враховуватимуться індекси дефекту паперу та текстів, у яких відбулися фізико-хімічні зміни у складі матеріалу письма. Знебарвлення барвника являє собою фотохімічний процес, що відбувається під дією кисню (вицвітання). До документів зі згасаючим текстом застосовуватимуться спеціальні технології «відновлення» тексту. З документів, які за станом збереженості не придатні для оцифрування, формуватимуть окремих фонд з метою їх подальшої реставрації (за можливості) та підготовки до оцифрування.

Важливо відзначити й таку особливість фонду 128, як розпорошеність документів однієї тематики по різних структурних частинах.

Так, відомості про монастирську лікарню містяться в описах: 1, Банківські справи; 1, Благочинницькі справи; 1, Бухгалтерські справи; 2, Загальні справи; 2, Чернецькі справи; 3, Загальні справи.

Документи щодо розписів монастирських храмів містяться в описах: 1, Банківські справи; 1, Загальні справи (том 1); 1, Загальні справи (том 2); 2, Загальні справи; 3, Вотчинні справи.

Інформація щодо освітньої діяльності лаври міститься в описах: 1, Благочинницькі справи; 1, Друкарські справи; 1, Загальні справи (том 2); 2, Друкарські справи; 2, Загальні справи; 3, Друкарські справи; 3, Загальні справи.

Відомості про ремонтні роботи, що проводились у монастирі, відображені в описах: 1, Благочинницькі справи; 1, Бухгалтерські справи; 1, Вотчинні справи; 1, Друкарські справи; 1, Маловажні справи; 1, Загальні справи (том 1); 1, Загальні справи (том 2); 2, Друкарські справи; 2, Загальні справи; 3, Загальні справи.

Інформація щодо реставраційних робіт у монастирі наявна в описах: 1, Благочинницькі справи; 1, Бухгалтерські справи; 1, Вотчинні справи; 1, Загальні справи (том 1); 1, Загальні справи (том 2); 2, Загальні справи.

Відомості щодо діяльності Духовного собору Києво-Печерської лаври містяться в описах: 1, Бухгалтерські справи; 1, КДС; 1, Чернецькі справи; 1, Загальні справи (том 1); 1, Загальні справи (том 2); 2, Друкарські справи; 3, Друкарські справи; 3, Загальні справи.

Діяльність Синоду висвітлена в описах: 1, Банківські справи; 1, Бухгалтерські справи; 1, Вотчинні справи; 1, Грамоти; 1, Друкарські справи; 1, КДС; 1, Чернецькі справи; 1, Загальні справи (том 1); 1, Загальні справи (том 2); 3, Вотчинні справи; 3, Загальні справи.

Розпорошеність документів спричинює необхідність значної підготовчої роботи з відбору та систематизації матеріалів для включення до відповідної колекції. Визначення тематики та формування змісту майбутніх цифрових колекцій електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» — одне з найважливіх завдань підготовчого етапу реалізації проєкту з оцифрування документальної спадщини монастиря.

Цифрові колекції формуватимуться за тематичним принципом. Так, у колекції «Грамоти» будуть представлені: універсали гетьманів; грамоти архімандритів, митрополитів, єпископів про возведення в сан та призначення на посади; царські грамоти й укази на право володіння маєтками та надання ставропігії; грамоти про відкриття і будівництво церков та земельні володіння тощо.

До колекції «Видавнича діяльність» будуть включені: матеріали про організацію друкарського виробництва та діяльність палітурної майстерні; описи друкарні, її інвентаря та устаткування; справи про заходи з контролю Синодом лаврського книговидання та книгорозповсюдження; про друкування реєстрів, списків, каталогів видань; справи про випуск навчальної, богослужбової, проповідницької літератури тощо.

Реалізація проєкту зі створення електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» ґрунтуватиметься на принципі цілісності інформаційного ресурсу і значною мірою залежатиме від чітко визначених функцій, тематики, змісту, принципів формування і ведення цифрових колекцій, формування якісних анотацій та метаданих тощо.

Серед важливих завдань підготовчого періоду — виявлення вже існуючих цифрових копій документів для запобігання їхньому дублюванню. З цією метою буде започатковано реєстр оцифрованої документальної спадщини Києво-Печерської лаври. Це потребує додаткових витрат на уніфікацію бібліографічних описів, метаданих, дотримання вимог законодавства у сфері авторського права.

Проекти оцифрування створюють нові можливості для співпраці та партнерства з іншими установами пам'яті та комерційними організаціями. Вони можуть включати об'єднання ресурсів для створення нових віртуальних колекцій, обміну досвідом і/або обладнанням, співпрацю з розробниками і постачальниками програмного забезпечення.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні комплексного підходу до збирання, систематизації, оцифрування документальної спадщини Києво-Печерської лаври, формування цифрових колекцій та створення електронної бібліотеки «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври». Тематика цифрових колекцій охоплює широкий спектр діяльності лаври — від управління та господарювання до релігійної та просвітницької діяльності, що робить електронну бібліотеку монастиря вичерпною і репрезентативною та дозволить максимально розкрити роль Києво-Печерської лаври як культурного та релігійного центру.

У роботі акцентується увага на необхідності збереження та використання документальної спадщини Києво-Печерської лаври, а також включення унікальних пам'яток монастиря до Міжнародного реєстру «Пам'ять світу». Необхідність ознайомлення світової наукової спільноти з документальними пам'ятками Києво-Печерської лаври обумовлена їх важливим історичним, культурним і релігійним значенням. Лавра відіграє ключову роль у світовій історії православ'я та культури. Дослідження цих пам'яток дозволяє глибше зрозуміти культурний та релігійний контекст минулих епох і його вплив на формування сучасного світу.

Поєднання інноваційних методик з аналізом історичних даних є важливим у контексті розвитку сучасних методів збереження та доступу до документальної спадщини монастиря. Такий підхід дозволяє отримати більш глибоке та комплексне розуміння минулого, а також використовувати історичний досвід для розв'язання сучасних проблем та викликів.

Висновки. Реалізація проекту «Документальна пам'ять Києво-Печерської лаври» відкриє нові перспективи для забезпечення доступу до документальної спадщини монастиря. Створення цифрових колекцій розширить можливості для організації культурно-просвітницьких заходів. Цей інноваційний підхід дозволяє впроваджувати нові формати віртуальних та інтерактивних екскурсій, віртуальних виставок, що робить спадщину монастиря доступною та привабливою для широкої аудиторії незалежно від географічних або часових обмежень.

Використання освітньо-виховного потенціалу документальної спадщини Києво-Печерської лаври сприятиме не лише підвищенню якості освіти та науки, вирішенню проблем інформаційного забезпечення наукових, навчальних, виховних та освітніх процесів, а й допоможе духовному становленню особистості, утвердженню відчуття приналежності до багатомістової історії своєї країни.

Цифрові колекції стануть важливим джерелом для досліджень у галузі історії, релігієзнавства, культурології, архівознавства та інших галузей. Вони дозволять ученим ознайомитися з раніше недоступною документальною спадщиною, що сприятиме розширенню знань та активізації наукових досліджень. Використання інноваційних підходів до організації знанневих ресурсів відповідає сучасним стандартам управління інформацією. Цей проєкт відкриває нові можливості для вивчення й популяризації історичної спадщини Києво-Печерської лаври, а також створить основу для подальших наукових досліджень у цій галузі.

Реалізація проєкту зі створення цифрових колекцій документальної спадщини Києво-Печерської лаври надасть можливість створити дієву систему охорони документальної спадщини; забезпечить умови для створення єдиної бази даних писемних пам'яток, що зберігаються в різних установах пам'яті, які до сьогодні залишаються малодоступними для широкого загалу; надасть можливість активного залучення всього спектру культурного надбання монастиря для популяризації культурної спадщини Києво-Печерської лаври; створить нові умови для інтеграції національної культурної спадщини до світового культурного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Вип. 1: ЦДІАК України. Ф. 128, Києво-Печерська лавра : Предметно-тематичний покажчик / упоряд. С.Р. Кагамлик. Київ, 2008. 360 с.
2. Бабічева О. «Електронний архів періодичних видань Karazin.Back2News»: перший досвід створення відкритих повнотекстових ресурсів у вітчизняних бібліотеках // Бібліотечний вісник. 2020. № 3. С. 14—17. <https://doi.org/10.15407/bv2020.03.014>
3. Вергунов В. Оцифрування бібліотечного фонду Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України — пріоритетний напрям його збереження та репрезентації // Бібліотечний вісник. 2020. № 1. С. 9—13. <https://doi.org/10.15407/bv2020.01.009>
4. Воскобойнікова-Гузєва О. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України // Бібліотечний вісник. 2014. № 4. С. 3—7.
5. Ганський В.О., Андрійчик К.В. Інтеграційні дії та програми розвитку Європейського Союзу у сфері історико-культурної спадщини // Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 31. С. 6—12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_31_3 (дата звернення: 15.01.2024).
6. Горбань Ю.І. Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей у бібліотеках України. Київ : Ліра-К, 2018. 160 с.

7. Горбань Ю.І. Консервація документів у бібліотеках // Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. 2015. Вип. 2. С. 37—41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkmf_2015_2_9 (дата звернення: 14.02.2024).
8. Горбань Ю.І. Оцифрування книжкових пам'яток наукової бібліотеки КНУКіМ як важливий аспект їх подальшого зберігання та презентації // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матер. Всеукр. наук. конф., Івано-Франківськ, 16—19 черв. 2015 р. / Наук.-техн. б-ка Івано-Франків. нац. техн. ун-ту нафти і газу. Івано-Франківськ, 2015. С. 55—58. URL: <http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2278> (дата звернення: 21.02.2024).
9. Добровольська В.В. Електронна бібліотека «Україніка» — унікальний інтегрований ресурс цифрової документальної спадщини // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 1. С. 79—87. URL: <http://journals.uran.ua/bdi/article/view/205424> (дата звернення: 22.09.2023).
10. Добровольська В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні. Київ : НАКККіМ, 2020. 352 с.
11. Дубровіна Л.А., Лобузін К.В., Онищенко О.С., Боряк Г.В. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України // Рукописна та книжкова спадщина України. 2020. Вип. 25. С. 290—309. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.290>
12. Захарова О. Класифікація метаданих великих даних // Проблеми програмування. 2019. № 4. С. 53—74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Progr_2019_4_6 (дата звернення: 11. 04. 2023).
13. Іващенко В., Палійчук Р. Зібрання рідкісних і цінних видань у фондах мережі освітянських бібліотек: результати дослідження // Вісник Книжкової палати. 2013. № 1. С. 24—27.
14. Кагамлик С. Києво-Печерська лавра: світ православної духовності і культури (XVII—XVIII ст.). Київ : Віпол, 2005. 551 с. С. 203.
15. Кобижча Н.І. Проблеми формування цифрової культури в Україні: теоретичні та практичні аспекти // Гілея: наук. вісник. 2020. № 1. С. 152—157.
16. Ковальчук Г. Експертиза книжкових пам'яток у бібліотеках: українознавчий аспект // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 403—416.
17. Ковальчук Г.І. Критерії відбору книжкових пам'яток для першочергового поцифрування // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 2010. № 28. С. 141—148.
18. Колесникова Т.О. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Харків, 2012. 255 с.
19. Кучин С.П. Сучасні напрями державної культурної політики в Україні // Університетські наукові записки. 2017. № 2 (62). С. 175—180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2017_2_19 (дата звернення: 06.12.2023).
20. Лобановська І. Корпоративні бібліотечні проекти як засіб формування інформаційних ресурсів // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2017. № 1 (7). С. 38—41.
21. Лобузін К.В., Бодак О.П. Створення страхового фонду цифрових копій унікальних документів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. 2012. Вип. 15. С. 246—256.

22. Лобузін К.В. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності. Київ : НБУВ, 2012. 249 с.
23. Лобузін І.В. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій. Київ : НБУВ, 2016. 216 с.
24. Лобузін І.В. Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації: дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій. Київ, 2017. 258 с. С. 59—80.
25. Майстренко О.В. Краудсорсинг: сутність, види, принципи та інструменти застосування // Економіка і суспільство. 2017. Вип. 9. С. 507—511. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/87.pdf (дата звернення: 28.03.2023).
26. Мар'їна О.Ю. Бібліотека в цифровому просторі. Харків: ХДАК, 2017. 326 с.
27. Методика оцінювання фізичного стану документів: метод. рекомендації / авт.-уклад. : А.А. Майстренко, Н.В. Мурашко, Н.М. Хримова. Київ, 2013. 68 с.
28. Назаровець С. 3D-принтер в академічній бібліотеці: з досвіду роботи Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» // Вісник Книжкової палати. 2016. № 11. С. 12—13.
29. Осієвська Ю.С. Інтеграція культурної спадщини в сучасний соціокультурний простір Кіровоградщини: дис. ... доктор філософії. Київ, 2023. 228 с.
30. Павленко Т. Цифрова репрезентація книжкових пам'яток: підходи та шляхи реалізації // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2017. № 1. С. 11—13.
31. Половинчак Ю. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище як простір трансформації української національної ідентичності. Київ : НБУВ, 2017. 369 с.
32. Приходько Л.Ф. Збереження цифрової культурної спадщини — імператив ХХІ століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу) // Архіви України. 2019. № 2 (319). С. 67—92. <https://doi.org/10.47315/archives2019.319.067>
33. Приходько Л. Культурна політика Комісії Європейського Союзу // Архіви України. 2020. № 3 (324). С. 7—31. <https://doi.org/10.47315/archives2020.324.007>
34. Рибачок О.М. Діяльність ЮНЕСКО в галузі розвитку міжнародних проектів цифрової документальної спадщини // Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 126. С. 136—141.
35. Рибачок О.М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної культурної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ — 10-ті роки ХХІ ст) : дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2018. 242 с. С. 96—198.
36. Химинець В.В. Історико-культурна спадщина як чинник стимулювання економічного розвитку регіону // Регіональна економіка. 2020. № 3 (97). С. 57—64. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-3-6>
37. Шевченко М.І. Культурна політика України в умовах євроінтеграції: дилеми та виклики // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2019. Вип. 3. С. 215—224. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159124> с. 217
38. Шевченко М.О. Критерії відбору документів для оцифрування історико-культурної спадщини України // Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації. 2019. Вип. 54. С. 73—81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2019_54_9 (дата звернення: 20.05.2023).
39. Шевченко М.О. Оцифрування фондів бібліотек України: дис. ... доктор філософії. Київ, 2022. 267 с.
40. Шевченко О.В., Спрясін В.Г. Електронні документи в складі цифрової спадщини сучасного суспільства // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 3. С. 49—55.

41. Шемаєв С.О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Харків, 2016. 220 с.
42. Щербіна О.С., Шевчук О.С. Кооперація бібліотек України в напрямі збереження національної документної спадщини // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2019. № 4. С. 32—38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2019.189844>
43. ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 28. Арк 2.
44. ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 29. Арк 1—10.
45. ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 друк. Спр. 32. Арк 1—16.
46. Dobrovolska V.V., Kalinina-Symonchuk Yu.S. Criteria and priorities for selecting objects of historical and cultural documentary heritage for digitization // Manuscript and Book Heritage of Ukraine. 2020. Iss. 25. P. 310—323. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.310>
47. Han Y., Wan X. [Han Y., Wan X. Digitization of Text Documents Using PDF/A // Information technology and libraries. 2018. Vol. 37, No. 1. P. 52—64. <https://doi.org/10.6017/ital.v37i1.9878>
48. Houghton B. Preservation Challenges in the Digital Age // D-Lib Magazine. 2016. Vol. 22 (7/8). DOI: 10.1045/july2016-houghton <https://doi.org/10.1045/july2016-houghton>
49. Severson S., Sauvé J.-S. Crowding the Library: How and why Libraries are using Crowdsourcing to engage the Public // Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research. 2019. Vol. 14, No. 1. <https://doi.org/10.21083/partnership.v14i1.4632>
50. Zakaria N.A., Abdullah C.Z. H. Crowdsourcing and Library Performance in Digital Age // International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development. 2018. Vol. 7, No. 3. P. 127—136. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARPED/v7-i3/4353>

Отримано 23 лютого 2024 р.

REFERENCES

1. Arkhiv Kyievo-Pecherskoi lavry ta zapovidnyka. Vyp. 1: TsDIAK Ukrainy. F. 128, Kyievo-Pecherska Lavra: Predmetno-tematychnyi pokazhchyk [Archive of the Kyiv-Pechersk Lavra and Reserve. Iss. 1: Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv. Fond 128, Kyiv-Pechersk Lavra: Subject-thematic index] / S.R. Kahamlyk (Comp.). Kyiv, 2008. 360 p. [In Ukrainian].
2. Babicheva O. "Elektronnyi arkhiv periodychnykh vydan Karazin.Back2News": pershyi dosvid stvorennia vidkrytykh povnotekstovykh resursiv u vitchyznianskykh bibliotekakh [«Electronic archive of periodicals Karazin.Back2News»: first experience of creating open full-text resources in domestic libraries]. *Biblioteknyi visnyk* [Library Bulletin]. 2020. No. 3, pp. 14—17. <https://doi.org/10.15407/bv2020.03.014>. [In Ukrainian].
3. Verhunov V. Otsyfruvannya bibliotekhnogo fondu Natsionalnoi naukovoï silskohospodarskoi biblioteky NAAN Ukrainy — priorytetnyi napriam yoho zberezhennta ta reprezentatsii [Digitization of the library fond of the National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine — a priority direction for its preservation and representation]. *Biblioteknyi visnyk* [Library Bulletin]. 2020. No. 1, pp. 9—13. <https://doi.org/10.15407/bv2020.01.009> [In Ukrainian].
4. Voskoboinikova-Huzieva O. Sotsialne partnerstvo yak chynnyk rozvytku bibliotekho-informatsiinoï sfery Ukrainy [Social partnership as a factor in the development of the library and information sphere of Ukraine]. *Biblioteknyi visnyk* [Library Bulletin]. 2014. No. 4, pp. 3—7. [In Ukrainian].

5. Hanskyi V.O., Andriichuk K.V. Intehratsiini dii ta prohramy rozvytku Yevropeiskoho Soiuzu u sferi istoryko-kulturnoi spadshchyny [Integration actions and development programs of the European Union in the field of historical and cultural heritage]. *Prychor-nomorski ekonomichni studii* [Black Sea Economic Studies]. 2018. Iss. 31, pp. 6—12. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_31_3 (accessed on January 15, 2024). [In Ukrainian].
6. Horban Yu.I. Zberihannia knyzhkovykh pamiatok yak kulturnykh tsinnostei u bibliotekakh Ukrainy [Preservation of book monuments as cultural values in the libraries of Ukraine]. Kyiv, 2018. 160 p. [In Ukrainian].
7. Horban Yu.I. Konservatsiia dokumentiv u bibliotekakh [Preservation of documents in libraries]. *Mizhnarodnyi visnyk: Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo* [International Bulletin: Cultural Studies. Philology. Musicology]. 2015. Iss. 2, pp. 37—41. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvfkfm_2015_2_9 (accessed on February 14, 2024). [In Ukrainian].
8. Horban Yu.I. Otsyfruvannia knyzhkovykh pamiatok naukovoï biblioteky KNUKiM yak vazhlyvyi aspekt yikh podalshoho zberihannia ta prezentatsii [Digitization of book monuments of Kyiv National University of Culture and Arts scientific library as an important aspect of their further storage and presentation]. *Biblioteky VNZ Ukrainy u protsesi implementatsii Zakonu "Pro vyshchu osvitu" ta informatyzatsii suspilstva: mater. Vseukr. Nauk. konf., Ivano-Frankivsk, 16—19 cherv. 2015 r.* [Libraries of universities of Ukraine in the process of implementation of the Law "On Higher Education" and informatization of society. Materials of the All-Ukrainian scientific conference. Ivano-Frankivsk, June 16—19, 2015]. Ivano-Frankivsk, 2015. Pp. 55—58. Retrieved from: <http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2278> (accessed on February 21, 2024). [In Ukrainian].
9. Dobrovol'ska V.V. Elektronna biblioteka «Ukrainika» — unikalnyi intehrovanyi resurs tsyvrovoi dokumentalnoi spadshchyny [«Ukrainika» electronic library — a unique integrated resource of digital documentary heritage]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia* [Library Science. Document Science. Informatics]. 2020. No. 1, pp. 79—87. Retrieved from: <http://journals.urau.ua/bdi/article/view/205424> (accessed on September 22, 2023). [In Ukrainian].
10. Dobrovol'ska V. Informatsiino-dokumentatsiine zabezpechennia rozvytku sotsiokomunikatsiinoho prostoru kultury v Ukraini [Information and documentation support for the development of the socio-communication space of culture in Ukraine]. Kyiv, 2020. 352 p. [In Ukrainian].
11. Dubrovina L.A., Lobuzina K.V., Onyshchenko O.S., Boriak H.V. Tsyfrova humanitarystyka ta bazy danykh dokumentalnoi kulturnoi spadshchyny v bibliotekakh Ukrainy [Digital humanitarianism and databases of documentary cultural heritage in libraries of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. 2020. Iss. 25, pp. 290—309. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.290> [In Ukrainian].
12. Zakharova O. Klyasifikatsiia metadanykh velykykh danykh [Big data metadata classification]. *Problemy prohramuvannia* [Programming Problems]. 2019. No. 4, pp. 53—74. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Progr_2019_4_6 (accessed on April 11, 2023).
13. Ivashchenko V., Paliichuk R. Zibrannia ridkisnykh i tsinnykh vydan u fondakh merezhi osvitianskykh bibliotek: rezultaty doslidzhennia [Collection of rare and valuable publications in the fonds of the network of educational libraries: research results]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty* [Bulletin of the Book Chamber]. 2013. No. 1, pp. 24—27. [In Ukrainian].

14. Kahamyk S. Kyievo-Pecherska Lavra: svit pravoslavnoi dukhovnosti i kultury (XVII—XVIII st.) [Kyiv-Pechersk Lavra: the world of Orthodox spirituality and culture (17th — 18th centuries)]. Kyiv, 2005. 551 p. [In Ukrainian].
15. Kobyzhcha N.I. Problemy formuvannia tsyfrovoi kultury v Ukraini: teoretychni ta praktychni aspekty [Problems of digital culture formation in Ukraine: theoretical and practical aspects]. *Hileia: nauk. Visnyk* [Gilea: Scientific Bulletin]. 2020. No. 1, pp. 152—157. [In Ukrainian].
16. Kovalchuk H. Ekspertyza knyzhkovykh pamiatok u bibliotekakh: ukrainoznavchyi aspekt [Examination of book monuments in libraries: Ukrainian studies aspect]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist* [Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood]. 2012. Iss. 21, pp. 403—416. [In Ukrainian].
17. Kovalchuk H.I. Kryterii vidboru knyzhkovykh pamiatok dlia pershocherhovoho potsyfruvannia [Criteria for selecting book monuments for priority digitization]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho* [Scientific works of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. 2010. No. 28, pp. 141—148. [In Ukrainian].
18. Kolesnykova T.O. Komunikatsiini modeli diialnosti bibliotek VNZ v umovakh informatyzatsii [Communication models of university library activities in the conditions of informatization]. (Candidate's thesis). Kharkiv, 2012. 255 p. [In Ukrainian].
19. Kuchyn S.P. Suchasni napriamy derzhavnoi kulturnoi polityky v Ukraini [Modern directions of state cultural policy in Ukraine]. *Universytetski naukovi zapysky* [University Research Notes]. 2017. No. 2 (62), pp. 175—182. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2017_2_19 (accessed on December 06, 2023). [In Ukrainian].
20. Lobanovska I. Korporatyvni bibliotechni proekty yak zasib formuvannia informatsiinykh resursiv [Corporate library projects as a means of forming information resources]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka* [Library forum: history, theory and practice]. 2017. No. 1 (7), pp. 38—41. [In Ukrainian].
21. Lobuzina K.V., Bodak O.P. Stvorennia strakhovoho fondu tsyfrovyykh kopii unikalnykh dokumentiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho [Creation of an insurance fund for digital copies of unique documents of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. 2012. Iss. 15, pp. 246—256. [In Ukrainian].
22. Lobuzina K. Tekhnolohii orhanizatsii znannivnykh resursiv u bibliotechno-informatsiinii diialnosti [Technologies for the organization of knowledge resources in library and information activities]. Kyiv, 2012. 249 p. [In Ukrainian].
23. Lobuzin I.V. Tsyfrovi bibliotechni proiekty: tekhnolohichni rishennia ta upravlinnia zhyttievym tsyklom kolektsii [Digital library projects: technological solutions and collection life cycle management]. Kyiv, 2016. 216 p. [In Ukrainian].
24. Lobuzin I.V. Tsyfrovi kolektsii naukovi biblioteky: orhanizatsiia informatsiinykh resursiv ta merezhevoi komunikatsii [Digital collections of the scientific library: organization of information resources and network communication] (Candidate's thesis). Kyiv, 2017. 258 p. [In Ukrainian].
25. Maistrenko O.V. Kraudsorsynh: sutnist, vydy, pryntsyipy ta instrumenty zastosuvannia [Crowdsourcing: essence, types, principles and application tools]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and Society] 2017. Iss. 9, pp. 507—511. Retrieved from: https://economyand-society.in.ua/journals/9_ukr/87.pdf (accessed on March 28, 2023). [In Ukrainian].
26. Maryina O.Yu. Biblioteka v tsyfrovomu prostori [Library in digital space]. Kharkiv, 2017. 326 p. [In Ukrainian].

27. Metodyka otsiniuvannia fizychnoho stanu dokumentiv: metod. Rekomendatsii [Methodology for evaluating the physical condition of documents: methodical recommendations] / A.A. Maistrenko, N.V. Murashko, N.M. Khrystova (Auth.-Comps.). Kyiv, 2013. 68 p. [In Ukrainian].
28. Nazarovets S. 3D-prynter v akademichnii bibliotetsi: z dosvidu roboty Naukovoï biblioteky Natsionalnoho universytetu "Kyievo-Mohylianska akademiia" [3D printer in the academic library: from the experience of the Scientific Library of the National University Kyiv-Mohyla Academy]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty* [Bulletin of the Book Chamber]. 2016. No. 11, pp. 12—13. [In Ukrainian].
29. Osiiivska Yu.S. Intehratsiia kulturnoi spadshchyny v suchasnyi sotsiokulturnyi prostir Kirovohradshchyny [Integration of cultural heritage into the modern socio-cultural space of the Kirovohrad Region] (Extended abstract of Doctor's thesis). Kyiv, 2023. 228 p. [In Ukrainian].
30. Pavlenko T. Tsyfrova reprezentatsiia knyzhkovykh pamiatok: pidkhody ta shliakhy realizatsii [Digital representation of book monuments: approaches and ways of implementation]. *Biblioteknyi forum: istoriia, teoriia i praktyka* [Library forum: history, theory and practice]. 2017. No. 1, pp. 11—13. [In Ukrainian].
31. Polovynchak Yu. Suchasne informatsiino-komunikatsiine seredovishche yak prostir transformatsii ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [Modern information and communication environment as a space of transformation of Ukrainian national identity]. Kyiv, 2017. 369 p. [In Ukrainian].
32. Prykhodko L.F. Zberezhennia tsyfrovoy kulturnoi spadshchyny — imperatyv XXI stolittia (za dokumentamy YuNESKO i Yevropeiskoho Soiuzu) [Preservation of digital cultural heritage — an imperative of the 21st century (according to UNESCO and European Union documents)]. *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine]. 2019. No. 2 (319), pp. 67—92. <https://doi.org/10.47315/archives2019.319.067> [In Ukrainian].
33. Prykhodko L. Kulturna polityka Komisii Yevropeiskoho Soiuzu [Cultural policy of the Commission of the European Union]. *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine]. 2020. No. 3 (324), pp. 7—31. <https://doi.org/10.47315/archives2020.324.007> [In Ukrainian].
34. Rybachok O.M. Diialnist YuNESKO v haluzi rozvytku mizhnarodnykh proektiv tsyfrovoy dokumentalnoi spadshchyny [Activities of UNESCO in the field of development of international projects of digital documentary heritage]. *Hileia: naukovi visnyk* [Gilea: Scientific Bulletin]. 2017. Iss. 126, pp. 136—141. [In Ukrainian].
35. Rybachok O.M. Mizhnarodni intehrovani tsyfrovi resursy dokumentalnoi kulturnoi spadshchyny arkhiviv, bibliotek, muzeiv: etapy stvorennia, stratehii rozvytku (80-ti roky XX — 10-ti roky XXI st) [International integrated digital resources of documentary cultural heritage of archives, libraries, museums: stages of creation, development strategies (1980s — 10s of the 21st century)]. (Candidate's thesis). Kyiv, 2018. 242 p. [In Ukrainian].
36. Khymynets V.V. Istoryko-kulturna spadshchyna yak chynnyk stymuliuвання ekonomichnoho rozvytku rehionu [Historical and cultural heritage as a factor of stimulating the economic development of the region]. *Rehionalna ekonomika* [Regional Economy]. 2020. No. 3 (97), pp. 57—64. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2020-3-6> [In Ukrainian].
37. Shevchenko M.I. Kulturna polityka Ukrainy v umovakh yevrointehratsii: dylemy ta vyklyky [Cultural policy of Ukraine in the conditions of European integration: dilemmas and challenges]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty* [International Relations: Theoretical and Practical Aspects]. 2019. Iss. 3, pp. 215—224. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159124s.217> [In Ukrainian].

38. Shevchenko M.O. Kryterii vidboru dokumentiv dlia otsyfruvannya istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy [Criteria for the selection of documents for the digitization of the historical and cultural heritage of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury. Seriya : Sotsialni komunikatsii* [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications]. 2019. Iss. 54, pp. 73—81. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2019_54_9 (accessed on May 20, 2023). [In Ukrainian].
39. Shevchenko M.O. Otsyfovuvannya fondiv bibliotek Ukrainy [Digitization of library fonds of Ukraine]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Kyiv, 2022. 267 p. [In Ukrainian].
40. Shevchenko O.V., Spriasin V.H. Elektronni dokumenty v skladi tsyvrovoi spadshchyny suchasnoho suspilstva [Electronic documents as part of the digital heritage of modern society]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia* [Library Science. Documentary Science. Informatology]. 2022. No. 3, pp. 49—55. [In Ukrainian].
41. Shemaiev S.O. Vzaiemodiia bibliotek, muzeiv, arkhiviv u komunikatsiinomu prostori Ukrainy [Interaction of libraries, museums, archives in the communication space of Ukraine] (Candidate's thesis). Kharkiv, 2016. 220 p. [In Ukrainian].
42. Shcherbina O.S., Shevchuk O.S. Kooperatsiia bibliotek Ukrainy v napriami zberezhenia natsionalnoi dokumentnoi spadshchyny [Cooperation of libraries of Ukraine in the direction of preservation of the national documentary heritage]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia* [Library Science. Documentary Science. Informatology]. 2019. No. 4, pp. 32—38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2019.189844> [In Ukrainian].
43. Fond 128. Inventory 1 printing works. Unit 28. Fols. 2. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
44. Fond 128. Inventory 1 printing works. Unit 29. Fols. 1—10. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
45. Fond 128. Inventory 1 printing works. Unit 32. Fols. 1—16. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.
46. Dobrovolska V.V., Kalinina-Symonchuk Yu.S. Criteria and priorities for selecting objects of historical and cultural documentary heritage for digitization // Manuscript and Book Heritage of Ukraine. 2020. Iss. 25. Pp. 310—323. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.310>
47. Han Y., Wan X. [Han Y., Wan X. Digitization of Text Documents Using PDF/A // Information technology and libraries. 2018. Vol. 37, No. 1. Pp. 52—64. <https://doi.org/10.6017/ital.v37i1.9878>
48. Houghton B. Preservation Challenges in the Digital Age // D-Lib Magazine. 2016. Vol. 22 (7/8). <https://doi.org/10.1045/july2016-houghton>
49. Severson S., Sauvé J.-S. Crowding the Library: How and why Libraries are using Crowdsourcing to engage the Public // Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research. 2019. Vol. 14, No. 1. <https://doi.org/10.21083/partnership.v14i1.4632>
50. Zakaria N.A., Abdullah C.Z. H. Crowdsourcing and Library Performance in Digital Age // International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development. 2018. Vol. 7, No. 3. Pp. 127—136. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARPEd/v7-i3/4353>

Received on February 23, 2024

Natalia Senchenko

National Reserve "Kyiv-Pechersk Lavra" (Kyiv, Ukraine)

E-mail: n_center@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6058-7964

Oksana Senchenko

Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)

E-mail: okline.www@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3587-394X

DIGITAL COLLECTIONS AS WAY OF PRESERVING AND USING
DOCUMENTARY HERITAGE OF KYIV-PECHERSK LAVRA

The goal of the research is to systematically analyze the process of forming digital collections for the electronic library "Documentary Memory of the Kyiv-Pechersk Lavra" as an effective means of preserving and accessing the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra. **Methodology.** The study used socio-communicative, systemic, and axiological general scientific approaches that allowed to analyze and evaluate the value aspects and priorities in the process of digitizing the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra. To accomplish the research objectives, the following scientific methods were used: source analysis, modeling, content analysis, statistical method, analysis, synthesis and generalization, which contributed to a comprehensive analysis and scientific understanding of the theoretical, methodological, and organizational foundations of the process of digitizing the monastery's documentary heritage. **Scientific novelty.** The scientific novelty of this study is to systematize the process of forming digital collections of the electronic library "Documentary Memory of the Kyiv-Pechersk Lavra", to clarify the conceptual foundations of their creation, to determine the main characteristics of future digital collections, and to predict the prospects for using the digital information resource of the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra. **Conclusions.** The implementation of the project to create digital collections of the documentary heritage of the Kyiv-Pechersk Lavra will not only ensure the preservation and accessibility of this unique cultural heritage, but will also provide unique opportunities for its effective promotion and integration into the international cultural space. Providing access to digital collections provides new perspectives for improving the quality of education and science, as well as creates additional tools for effective social and communication interaction, which promotes the active use and popularization of cultural heritage.

Key words: digital collections, documentary heritage, project "Documentary Memory of the Kyiv-Pechersk Lavra", educational activities.